

bilimname 48, 2022/2, 111-125

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 24.05.2021, Kabul Tarihi: 19.07.2022, Yayın Tarihi: 31.10.2022

doi: 10.28949/bilimname.1120913

ETNOGRAFİK BİR HİKÂYE: PAUL STIRLING VE TÜRK KÖYÜ

 Abdulvahap TAŞTAN^a

Öz

Paul Stirling, Türk antropolojisinde bir klasik sayılan Türk Köyü (1965) çalışması ile Türkiye’de ilk etnografik incelemeyi yapan kişi olarak bilinir. Muhtemelen, belli bir yörede en uzun soluklu inceleme geleneği de ona atfedilir. Stirling’in temel incelemesi olan Türk Köyü çalışmasında, disiplinin doğası gereği, köyde aile yapısı, akrabalık ilişkileri ve dayanışma ağlarının önemi ve etkileri ele alınmıştır. Daha sonraki çalışmaları ise ağırlıklı olarak araştırma alanlarındaki sosyal ve kültürel değişimin dinamiklerini tespit etmeye ve kuramsal bir çerçevede tartışmaya yöneliktir. Buna bağlı olarak, bu çalışma projesinde (1986) üç temel amaç esas alınmıştır: Tarım toplumlarının dönüşümü konusundaki kuramsal tartışmalara katkıda bulunmak, sanayileşme süreci hakkındaki çeşitli kuramsal önermeleri teste tabi tutmak ve gelecek nesillerin araştırmacılarına bir dizi tarihi veri bırakmak. Daha da önemlisi, sahadan elde ettiği verilerle bu alandaki kuramsal tartışmalara ve birikimlere olan katkısıdır. Üstelik Stirling’in Türkiye’nin modernleşme serüvenine tanıklık etmek gibi tarihi bir kişiliği yansıttığı da söylenebilir. Erciyes Üniversitesi tarafından 1986 yılında Stirling’in Kayseri’nin Sakaltutan ve Elbaşı köylerinde yapacağı antropolojik incelemelere mihmandar olarak katılmak üzere bir yıl süreyle görevlendirilmişim. O dönemde araştırma görevlisi olarak yüksek lisans tezimi hazırlıyordum. Paul ile çalışmayı önemli bir fırsat olarak gördüm ve değerlendirme yoluna gittim. Geleneksel açıdan kitabi bilgilere dayalı teorik okumaların yaygın olduğu bir kültürde yetişmiş biri olarak Profesör Stirling ile “sahada olmak”, hayatımda önemli deneyimler kazanmamı sağladı. Genelde kimlik ve kişilik birbirine karıştırılır ve öyle sunulur. Paul’ün şahsında, bilimsel uygulamalarla insani boyutun ahenkli birlikteliğini gördüm. Bu çalışmada Stirling’in araştırma yöntemi, katılımlı gözlemin ve ekip çalışmasının önemiyle ilgili deneyimlerin paylaşımı amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Antropoloji, Paul Stirling, Türk Köyü, Sakaltutan-Elbaşı, Kayseri.

^a Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, atastan@erciyes.edu.tr

AN ETHNOGRAPHIC STORY: PAUL STIRLING AND TURKISH VILLAGE

Paul Stirling is known to be the first person to have done ethnographic field research in Turkey for his seminal work *Turkish Village* (1965), a classic in Turkish anthropology. Probably, he was also the only anthropologist to have researched the social structure, change and transformation in a Turkish village at this scale (1949-52, 1971, 1986, and 1993). Frequently, the question was raised pondering why Paul Stirling chose this area as his research site where he did fieldwork in full participation for a total of thirteen months during 1949-52. When he decided on a village that was away from urban influences, where Sunni Muslims lived and spoke Turkish, probably he followed his professor Evans-Pritchard's counsel about the significance of the tribal world of thought and the importance of studying small scale societies. Here, too, people who shared an agricultural culture were closed to the external World. Another reason he expressed for his choice, not entirely an academic one, was the fact that the area was close to Talas. I daresay that Stirling was always aware of the sensitivity of this issue and that's why he assiduously stated that his primary goal was academic and that he was committed to the principle of objectivity, when proposed to the University of Kent, where he was affiliated, and his research project for the restudy of the Kayseri villages in 1986.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Antropoloji küçük-ölçekli, modern öncesi topluluklar üzerine doğrudan katılım yoluyla yapılan incelemelere atfedilen bir bilimdir. Bu ilgi zamanla koloni bölgelerini, yakın zamanlarda da gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve kültürel yapılarını daha çok küçük yerleşim birimlerinden hareketle anlama çabalarıyla öne çıktı. Ellili yıllardan sonra Türk köy ve kasabalarında da bu tür çalışmalar görülmeye başladı. Bunlar arasında Stirling ve çalışmaları öncelikli bir yer tutar.

Paul Stirling (1920-1998) Oxford Üniversitesinde antropoloji eğitimi aldı. Kırsal değişim ve göç üzerine araştırmalar yönetti. Canterbury Kent Üniversitesi ve Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulunda (SOAS) onursal öğretim üyesi konumunda aktif olarak çalıştı. Paul Stirling Türk antropolojisinde bir klasik sayılan *Turkish Village (Türk Köyü, 1965)*¹

---

¹ Çalışmanın asıl künyesi: Stirling, P. (1951). *The Social Structure of Turkish Peasant Communities*, (Unpublished doctoral dissertation), University of Oxford.

çalışması ile Türkiye’de ilk etnografik incelemeyi yapan kişi olarak bilinir. O günlerden itibaren Türk entelektüel çevrelerce de tanınırlığı olan Stirling, bu çalışma için yaptığı hazırlıklar arasında, o zamanlar Oxford’da hocalık yapan Profesör Fahir İz’den Türkçe dersleri de almıştı (Stirling, 1965, s. 3). Fındıkoğlu, Z. (1965/2011), “İngiltere’de Antropolojinin Ellinci Yılı ve Türkiye” adlı makalesinde Türkiye’de biri yerli, diğeri İngiliz iki sosyal antropoloğun bulunduğunu; birinin Mümtaz Turhan, diğeri de Paul Stirling olduğunu belirtir. Onun *Türk Köyü* eserinin içerik yönünden Türk ve Türkiyeli olduğunun altını çizer ve Türkiye’de antropolojinin kurulmasında genç antropolog Paul Stirling’den yararlanılması gerektiğini özenle vurgular. Son zamanlarda ise Karpaz (1997, s. 260-262), Stirling’in editörlüğünde yayımlanan *Culture and Economy; Changes in Turkish Villages* (1993) adlı eser için yazdığı tanıtım yazısında, Türk köylerinde yaşanan değişim ve dönüşümlerin temel dinamiklerini eleştirel bir bakışla değerlendirir.

Stirling’in 1948-52 yılları arasında toplam on üç ayını tam katılımlı olarak çalıştığı bu bölgeyi çalışma alanı olarak seçimi de çoğu kez bir soru işareti barındırır. Stirling muhtemelen hocası Evans-Pritchard’ın yönlendirmesi ve onun kabile düşünce dünyasının anlamlılığına ve küçük-ölçekli topluluk birimlerinin incelenmesinin önemine yönelik düşüncelerini (Pals, 2019, s. 433) dikkate alarak Sünni Müslümanların yaşadığı, Türkçe konuşulan, şehirlerin etkisinden uzak bir köyün seçiminde karar kılmıştır. Burada tarım kültürünü paylaşan insanlar dış dünyaya da kapalıydılar (Stirling, 1986, s. 76). Bununla birlikte, Paul ölümünden bir yıl önce 1997 yılında kendisiyle yapılan bir söyleşide, çalışma alanı olarak ilk önce Yunanistan veya İtalya’yı planladığını, Türkiye’yi seçiminin büyük ölçüde rastlantısal olduğunu, fakat Türkiye’de bu tür bir çalışma yapılmamış olmasının da kararını etkilediğini söyler (Shankland, 1999, s. 3).

Ayrıca, kendisinin akademik olmayan bir tercih olarak ifade ettiği bir neden de, bölgenin Talas’a yakın oluşudur. Bu, 1880’lerden önce kurulan ve o günün şartlarında her türlü hastalığın tedavisinin yapıldığı Talas Kliniği ve Talas Amerikan Koleji (1889-1967) ile birlikte değerlendirildiğinde (bkz. Winkler, 2015, s. 16) anlaşılır bir neden olarak görülebilir. Üstelik on sekizinci yüzyılda batılı seyyahlar tarafından “Kayseri’nin Versay’ı” olarak tanımlanan, bir başka seyyah Childs’ın resmetmeye değer güzellikteki yol ve yapıları, farklı kültürlerle özgü yerleşim ve yaşam tarzlarına (Childs, 2017, s. 175) dikkat çektiği Talas için de bu araştırmanın ayrı bir önemi vardır. Her şeyden önce Talas ve ilgili araştırma birimlerinin *Türk Köyü* kitabı yoluyla dünya literatürüne geçmesi sağlanmış, bölgenin kültür tarihine yönelik önemli bir katkı sunulmuştur. Bölgenin kültürel çeşitliliğine duyarlı olan

Stirling, görev yapmakta olduğu Kent Üniversitesine 1986'da yapacağı (bu) çalışma için sunduğu araştırma projesinde, öncelikli amacının tarafsızlık ilkesi çerçevesinde tamamen akademik olduğunu, sosyal bilimlerde de bu ilkenin azami derecede uygulanmasının mümkün olduğuna inandığını, bu bağlılığın insanlığın refahına katkı sunacak politikaların üretilmesini sağlayacağını özenle vurgular. Kendi çalışmasına atıfla, bu eser ve bundan ürettiği yayınların Türkiye'nin de yararına olabileceğine olan inancını dile getirir (Stirling, 1985).

Stirling'in çalışması sosyal yapı odaklıydı ve bütüncül bir yaklaşımı içeriyordu. Bunun yanında, metodolojik başarısı, daha çok ona atfedilen bir yöntem olarak 'ayrıntılara inme' becerisine dayanıyordu. Bu çerçevede ilk olarak, inceleyeceği toplumun tarihini ve kültürünü öğrenmesi gerekiyordu. Önce bir medeniyet teorisi bağlamında Toynbee'yi okuyarak başladı. Sırasıyla İslam Medeniyeti, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri üzerine çalıştı (Shankland, 1999, s. 4). Böylece nasıl bir toplumu inceleyeceğine dair metodolojik bir arka plan oluşturdu ve bunu Türk Köyü kitabının giriş bölümünde (s. 1-13) ve ayrıntılı olarak da "Religious Change in Republican Turkey" adlı makalesinde tartıştı (bkz. Stirling, 1958, s. 395-408).

Türk Köyü çalışmasında, ilk planda ve temelde araştırma disiplininin doğası gereği; aile yapısı, akrabalık ilişkileri ve dayanışma ağlarının köy hayatındaki önemi ele alınmıştır. Kitaptaki başlıklardan da bunu anlamak mümkün: Türkiye, Konum (Kayseri ve iki köy, köy evleri, köyün geçmişi, eğitim, tipik olma sorunu) Köyler ve Haneler, Köy Ekonomisi, Aile Ekonomisi, Hane ve Aile Yapısı, Hane ile ilgili sorunlar, Evlilik, Mevki, Gruplar, Köy ve Dünya.² Stirling, çalışmasında köyde dini yaşayış ve etkilerinden, din ve ahlak pratikleri ile ilgili gözlemlerinden de bahseder, köylülerin bu konuda da iyi bir gözlemci olduklarına dikkat çeker ve değerlendirmelerine yer verir. Stirling'in temel incelemesi olan *Türk Köyü*'nden sonraki çalışmaları daha çok araştırma alanlarındaki sosyal ve kültürel değişimin dinamiklerini tespit etmeye ve kuramsal bir çerçevede tartışmaya yöneliktir. Buna bağlı olarak, bu çalışma projesinde (1986) üç temel amaç esas alınmıştır: Tarım toplumlarının dönüşümü konusundaki kuramsal tartışmalara katkıda bulunmak, sanayileşme süreci hakkındaki çeşitli kuramsal önermeleri teste tabi tutmak ve gelecek nesillerin araştırmacılarına bir dizi tarihi veri

² Türk Köyü'ndeki bazı konular, özellikle köyde aile ve akraba dayanışmasının boyutları, gruplaşma ve çatışmaların nedenleri ve çözümleme biçimleri, kentten gelen "yasa"ların ne olduğu ve köylünün hukuk üzerine görüşlerinin anlatıldığı kısımlar Oğuz Aktan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. Aktan, O. (Ekim 1978), "Paul Stirling'in Türk Köyü Kitabı Üzerine", *Ulusal Kültür (2)*, 212-229.

bırakmak (İncirlioğlu, 2016, s. 184-185). Sosyal değişme analizinin uzun bir zaman boyutu içerdiğini belirten Stirling, böylesine tek bir alanda uzun soluklu bir araştırmanın kolay kolay yapılamayacağını vurgular. Paul'e göre, bilişsel ve değerler alanındaki değişim çok daha temel olmakla birlikte çözümlenmesi en zor olandır. Bunun yanında, sosyal hayatın her alanında yaşanan dikkate değer değişimleri; ailelerin kendi aralarında ve diğerleriyle ilişkilerini; kadınların konumunu, yurt dışında yaşayan göçmenlerin köyleriyle ilişkisinin dönüştürücü etkilerini analiz eder. Ancak belirtmek gerekir ki, köydeki insanlar bugün daha geniş bir sosyal ağ içinde yeni beceriler öğrendiler, yeni iş imkânları ve tüketim alışkanlıkları kazandılar. Bütün çocuklar okula giderken genç yetişkinler de okur-yazar hale gelmektedir. Böylece değişim alanları birbirlerini etkileyerek devam etmektedir (krş. Stirling, 1965, 1993).

Bu çalışmanın hikâyesine gelince; 1986 yılında, Kayseri'nin Elbaşı nahiyesi ve Sakaltutan köyünde antropolojik incelemeler için gelen Profesör Paul Stirling'in çalışmalarına mihmandar/gözlemci olarak iştirak etmek üzere, Erciyes Üniversitesi tarafından yaklaşık bir yıl süreyle görevlendirildim. Mihmandarlık genelde yabancı birine kılavuzluk/eşlik etme görevi olarak tanımlanır ve yabancı araştırmacılar için bugün bile zorunludur. Kaldı ki Stirling, daha sonra gözlemediğim kadarıyla, oraları bizden daha iyi biliyormuş. Yine de bir şekilde sürece katılmış olduk. Bu, aynı zamanda ciddi bir işti; araştırmanın seyrini etkileyebiliyordu. Özellikle etnografik çalışmalar başlangıçta belli bir zorluğu da beraberinde getirir. Bu gelişinde (daha önce 1971'de gelmişti) Paul'ün araştırma izni işleminin uzun sürmesi, buna bağlı birtakım söylentiler çalışmanın ilk günlerinde Paul ve ekibine karşı kuşkulu tutumlara yol açmış, bu da belli bir süre çalışmayı olumsuz yönde etkilemişti. Oysa bu tür incelemelerde araştırılan topluluğun güven duygusunu kazanmak ve bunu devam ettirmek oldukça önemliydi. İncirlioğlu (2016, s. 194) bu durumu şöyle değerlendirir:

"Şimdi bir ilahiyat profesörü olan ikinci mihmandarımız işe başladığı zaman bütün bu gerginlikler ortadan kalktı, ikimiz de derin bir nefes aldık. Etnografik araştırmanın ve katılarak gözlemin değerini hemen kavrayan, üstelik Paul Stirling'e büyük bir saygı besleyen bu araştırma görevlisi, kendisini yetkin bir hocadan ne öğrenirse kâr bilen bir öğrenci olarak tanımladığı için, araştırmaya engel olmadığı gibi, gönüllü bir asistan olarak katkıda bile bulundu. Elbaşı'da araştırma yaptığımız dönemde, karısı ve o zamanlar dört yaşında olan oğluyla birlikte köye geldi. Düzenlerinden büyük bir fedakârlık yaptılar ve bir ay boyunca Elbaşı'da genişçe bir bahçe içinde iki binadan oluşan büyücek bir köy evinde hep beraber oturduk. Köyde

yaşadığımız olaylara bakışı-kişisel, kültürel ve akademik birikimi sayesinde-araştırma için değerli bir destek sağladı”.

Sahada Olmak

Araştırma görevlisi olarak akademisyenliğe başladığım ilk yıllardı. Geleneksel açıdan kitabi bilgilere dayalı teorik okumaların yaygın olduğu bir kültürde yetişmiş biri olarak Profesör Stirling ile “sahada olmak”, hayatımda önemli deneyimler kazanmamı sağladı. Genelde kimlik ve kişilik birbirine karıştırılır ve öyle sunulur. Paul’ün şahsında, bilimsel uygulamalarla insani boyutun ahenkli birlikteliğini gördüm; o hiçbir zaman bunu gösteriş olarak ta yapmıyordu. O, ürettiği eserlerin bir işe yaraması arzusunu taşıyordu. Savaş, yoksulluk vb. sorunlar bağlamında “ne olacak insanlığın bu hali?” diyerek entelektüel kaygılarını sık sık dile getirirdi. Zaman konusunda da çok hassastı, buluşma saatlerimizi dakikası dakikasına hesaplayarak belirlerdi. Fakültemizde bir seminer vermesini sağladık, yararlı bir tanışma oldu. Gördüğüm kadarıyla, dışarıdan biri olarak ilahiyata karşı bir parça temkinliydi. Doktora Hocam Ünver Günay ile tanıştıktan ve eserlerini inceledikten sonra bu, biraz da şaşkınlığa dönüştü. Hocam doktorasını Sorbonne’da Jacques Berque’in danışmanlığında yapmıştı. Paul, J. Berque’i iyi tanıdığını söylerdi. Berque’in özellikle Kuzey Afrika’daki Müslüman toplumlarla ilgili çalışmalarından bahseder, zaman zaman bazı konuları benimle tartışırdı. Ondan etkilendiğim davranışlardan biri de, emeklilik yaşında bile araştırma heyecanını her zaman canlı tutması, araştırma ekibine ve katılımcılara karşı nezaketiydi. Daha sonraları katıldığım alan araştırmalarında Paul’ün o günlerden hafızamda kalan “Doğru bilgiye ulaşmada kuşkulu ve insanlara karşı duyarlı olmak” ilkesini hep anımsardım.

Stirling’in çalışma arkadaşı olarak o sıralarda Amerika’da doktorasını yapmakta olan Emine Onaran İncirlioğlu da bulunuyordu. Amerika’daki danışman hocasının önerisiyle doktora tezini Stirling’in nezaretinde yapmak için araştırmaya dahil olduğunu söylerdi. Emine, çalışmasını “toplumsal cinsiyete duyarlı” bir yaklaşımla aynı yerleşim yerlerindeki kadınlar üzerine yürütüyordu. İncirlioğlu, ilk başta kolay olmasa da, kısa sürede köy yaşantısına uyum sağlamayı başardı. Bu, onun da ilk saha çalışmasıydı. Fakat sahip olduğu kültürel ve sosyal sermaye kısa sürede ise yaradı. Emine’nin annesi de babası da doktordu. Köyde mağdur durumdaki ailelere bu yolla yardımcı oluyordu. Özellikle araştırma sürecinden sonra da arkadaşlığını sürdürdüğü ve “bacım” dediği Aniş ve ailesine karşı çok ilgiliydi. Aniş’in ciddi bir hastalığı olan kızını, Ankara’da bakımlarını da üstlenerek tedavi ettirmişti. Bu da araştırmacıya ayrı bir güven ve saygınlık kazandırıyor.

Mihmandar olarak onlarla birlikte her gün Talas'tan Sakaltutan'a hareket ediyorduk. Sakaltutan'da ilk uğrak yerimiz, köyün girişinde ikamet eden Ali Osman Amca'nın eviydi. Her türlü ikram ve sohbet eşliğinde çalışma başlardı. Her şey öylesine doğal bir şekilde yürütülürdü ki, insan bunun bir çalışma mı yoksa sıradan bir sohbet toplantısı mı olduğunu fark edemezdi. Çünkü Paul, Ali Osman Amca'yı ve akranlarını gençlik yıllarından beri tanır, onlar da Paul'ü -ilk günlerdeki tedirginliğe rağmen- kendilerinden biri olarak görürlerdi. Artık karşılıklı güven yeniden oluşmuştu.

Gün geçtikçe katılımlı gözlemin önemini kavramaya ve bunu zevkli bir uğraş olarak görmeye başladım. Sahada olmak her seferinde yeni bir keşfe imkân veriyor gibiydi. Bunun yanında, araştırmacının her zaman ihtiyatlı olması gerektiğini fark ettim. Katılımcılarla empati kurmak için insanın kendini zorlaması gerekmiyordu. Her şey doğal ortamında ve olağan sadeliği içinde akıyordu. Stirling insanların özel problemlerine de ilgi duyuyor, yapabileceği ölçüde yardımcı olabileceği duygusunu hissettiriyordu. Bununla birlikte, bilgi toplama, yeni bir fırsatı değerlendirme konusunda zaman zaman ileri gittiği de oluyordu. Özellikle bir cenaze evinde, başka köyden gelmiş birileriyle hemen kalem kâğıt çıkartıp konuşmaya başlaması yadırganıyordu. Bu durumda kültürel duyarlılığın bir sonucu olarak Emine, hemen müdahil bir tavır sergilerdi. Bir seferinde yakın bir köyde katıldığı bir düğün töreninde de benzer bir davranışta bulunmuştu fakat yadırganmamıştı. Ne de olsa o bir araştırmacıydı ve her fırsatı değerlendirmeliydi. Araştırma alanıyla ilgili sorgulayıcı tutumu nedeniyle görünmeyen ipuçlarına erişme gayretini her zaman yansıtıyordu. Ona göre, bir araştırmacının en sık kullanacağı kelime "Acaba?" olmalıydı. Bir diğer dikkat çeken nokta da, Paul konuşulanları kolay anlayıp not alamadığı için olsa gerek, çoğu kez izin alarak minderin altına bir ses kayıt cihazı yerleştirirdi. Bunun daha sonraki çözümlerinde çok işe yaradığını söylerdi.

Katılımlı gözlemin zaman zaman çetrefilliğine rağmen araştırma oldukça planlı yürütülüyordu. Gün boyu yapılan görüşmeler, tutulan notlar, yapılan gözlemler akşam olunca bir bir kataloğlara işlenirdi. Ertesi gün aynı şekilde çalışma başlardı fakat her seferinde yeni bir başlangıç gibi gelirdi. Küçük bir köy yaşamında bile her bir aileyle yapılan görüşmeler farklı bilgi kaynağı olarak işlenirdi; ayrıntılar, birbirine benzer görünen ilişki biçimlerini nasıl da çeşitlendiriyordu. Aynı zamanda bu, alışılmış görünen bir köy yaşantısındaki görünmeyen dayanışma ağlarını, yaşamın zorluklarıyla baş etme becerilerini ve bunu besleyen temel değerleri anlama ve ifade etme imkânı veriyordu.

Paul araştırma sürecini bir orkestra şefi gibi ustalıkla ve nezakete yürütüyordu. Katılımcılara oldukça değer veriyor, âdeta onlardan biri gibi davranıyordu; onun dışarıdan biri olduğu hissedilmiyordu bile. Kime sorsan “Bizim Pol” diye sahiplenilirdi. Sanırım bir antropolog, bir etnograf için bulunmaz bir şeydi bu. Nihayetinde herkes onun bir İngiliz olduğunu biliyordu, hepsi o kadar. Kendi köylerinin incelenmesi de sanki bir ayrıcalıklı gibi yansıtılıyordu. Yine de istenmeyen durumlar olmuyor değildi. Kimileri zaman zaman Paul ile tartışmaya giriyor, Paul’ü ve çalışmasını eleştirerek kuşkulu bir tavır sergiliyordu. Daha çok da bu araştırmayı niçin bu köyde yaptığını, bunun sonucunda ne çıkacağını, bunun arkasında gizli bir amaç olup olmadığını merak eden türden sorulardı. Buna karşılık, Paul’ün aslında iyi bir insan olduğunu, hatta onun gizli şekilde Müslümanlığı bile kabul etmiş olabileceğini düşünenler dahi olmuştu (İncirlioğlu, 2016, s. 195). Galiba bu, etnografyanın doğasında vardı. Öyle ya, o günün şartlarında düşünürsek, bir adam ta İngiltere’den kalkıp gelecek, hem de karısıyla³ birlikte çok zor koşullarda yaşamaya niçin katlanacaktı? Henüz antropolojinin akademik çevrelerde yaygınlık kazanmadığı bir ortamda bu tür düşünceler doğal geliyordu insana. Şimdi bile bu tür çalışmalar için acaba benzer şeyleri düşünecek insanlar yok mudur? Neyse ki, bütün bunların iyi niyetle ve zorluklar içinde yapılmış bilimsel bir çabayı zamanla daha da önemli hale getireceğine yönelik yorumlarla da artık karşılaşabilmekteyiz.

Özellikle Sakaltutan incelemesi sadece köyde bulunanlarla sınırlı değildi. Sakaltutan bir esnaf memleketiydi, iç ve dış göçler yoluyla nüfusun belli bir bölümü köyün dışında yaşıyordu. Hem araştırmanın bütünlüğünü sağlamak ve karşılaştırma yapmak hem de değişimin dinamiklerini yakalamak açısından, Stirling yurt içinde ve yurtdışında yaşayan Sakaltutanlıları ayrı ayrı ziyaret eder, onlarla görüşmeler yapardı. Belki de bir Türk köyünde sosyal yapıyı, değişimi ve dönüşümü bu boyutta (1949-1952, 1971, 1986, 1993) araştıran ilk antropolog da yine Stirling’di. Stirling 1981-82 yıllarında Sakaltutan’da, Adana’da ve Almanya’nın Pforzheim kentinde çekilen, *Sakaltutan: A Time of Change* (Sakaltutan: Değişim Zamanı) başlıklı bir de BBC belgeseli üretmişti (İncirlioğlu, 2016, s. 184). Özellikle dış

³ Paul’ün eşi Margaret Stirling (1922-2021) de 1949 yılında, ilk günden itibaren günlük tutma ve gözlemlerini not etme yoluna gitmişti. En çok da Sakaltutan ve Elbaşı’daki kadınlarla ilgili izlenimlerini karşılaştırmalı olarak yazıyordu. Notlarının birinde, Elbaşı’daki kadınlarla ilgili sınıf bilincinin Sakaltutan’dakilerden daha ileri düzeyde olduğunu yazar. (Bkz.http://era.antropology.ac.uk/Era_resources/EraStirling/background.html).

göçle birlikte kültürel etkileşim sürecinde bir bakıma yeniden sosyalleşme yoluyla kazanılan tutumların davranışlara nasıl yansıdığını özenle vurgulardı. Burada da değişimin temel konusu aile yapısı, akrabalık ilişkileri ve aile içi rollerdeki farklılaşmalardı. Ona göre, gerek maddi kültür alanında gerekse tutum ve değerler bazında önemli değişimler olmuştu. Paul, sonraki çalışmasında da tartıştığı üzere, değişim ve dönüşümleri, ekonomik gelişim ve modernleşmeyle ilişkisi içinde ele almakta ve bunun diğer alanlarındaki belirleyici etkilerini değerlendirmekteydi (Stirling, 1993, s. 5-10). Paul bu değişimleri çok önemli görürdü, bazen de şaşkınlık ifadeleriyle anlattığı olurdu.

İkinci araştırma alanı Bünyan'a bağlı Elbaşı beldesiydi. Paul, her iki araştırma alanında da adeta karargâh merkezi olarak oranın ileri gelenlerinden birinin evini seçerdi. Sakaltutan'da Ali Osman Amca'nın evi, burada da Kara Osman ya da bilinen adıyla, Kara Bey'in konağı. Bunu, diğer hane üyeleriyle daha rahat görüşmeler yapabilmek için bir imkân olarak değerlendirirdi. Kara Bey oldukça zengin ve güçlü biri olarak bölgede nüfuz sahibiydi. Stirling Elbaşı'da çalışmaya başlamadan önce Kara Bey vefat ettiği için iletişim oğulları veya yakınları kanalıyla sürdürülürdü. Bu "karargâh merkezi" kullanma geleneği, özellikle *Türk Köyü* çalışmasında işlevsel bir yararlılığa sahipti. Buna karşılık, 1986 yılında yaklaşık sekiz ay süren çalışma süresince hem bir otomobil kiralandı hem de ikamet yeri olarak Talas'ta bir daire tutuldu.

Elbaşı mesafe olarak günöbirlik gidişlere uygun olmadığı için araştırma süresince orada ikamet etmek gerekiyordu. Bu nedenle genişçe bir bahçe içinde iki binadan oluşan büyük bir ev kiralandı. Burada da aynı yöntemle evler geziliyor ve gerekli görüşmeler yapılıyordu. 1971'deki ziyaret kısa süreli olmuştu; bu nedenle eksik kalan görüşmelerin tamamlanmasına çalışılıyordu. Elbaşı daha çok bir karşılaştırma birimi olarak da görülüyordu. Bir nahiye merkezi olduğu için gerek bağlı bulunduğu Bünyan ilçesiyle gerekse çok sayıdaki çevre köyle ilişkisi daha fazlaydı. Paul'ün ifadesine göre, ellili yıllarda Elbaşı, Sakaltutan'a göre daha sofistikeydi; hem erkekler arasında okuma yazma bilenlerin sayısı daha çoktu, hem kadınlar arasında da az sayıda olmakla birlikte okuma yazması olanlar vardı. Elbaşı'nın görece zengin, eğitilmiş ve dış dünyaya açık olmasına rağmen bu, nüfusun çoğunluğunda fazla bir farklılaşmaya neden olmuyordu. Hatta Elbaşı'da husumete dayalı bölünmeler Sakaltutan köyünden daha fazlaydı. Bu açıdan bakıldığında, iki araştırma alanındaki benzerlikler daha çok öne çıkıyordu (Stirling, 1965, s. 24).

Sonuç

İster nicel ister nitel olsun her araştırma yoğun bir bilgi birikimine, kuramsal bir arka plana dayanır. Katılımlı gözlemin doğasıyla ilgili olarak bu süreçte nicel modeldeki gözlemcinin kavramları yerine daha çok katılımcıların kavramları, bakış açıları esas alınır; kurumsal yapılar ve davranışlar arası ilişkilerde görünmeyen anlam ağları sezgisel bir maharetle adeta keşfedilmeye çalışılır. Bu da masa başında dirsek çürütmekle sahada toza toprağa bulanmanın naif bir birlikteliğini yansıtır. Birikimi, deneyimi ve araştırmaya kendini adanmış biri olarak Paul Stirling de, Atay'ın (2016, s. 9) deyişiyle, hem "masa-başı" antropoloğu hem de "kundurasi çamurlu" bir sosyolog, sosyal antropologdu.

Bilindiği üzere çoğu zaman antropolog, yaşam koşulları ve düzeyleri açısından incelediği topluluğun koşullarından görece çok daha farklı bir çevreden gelmektedir. Bu da onların hayatında ilk zamanlar duygusal ve entelektüel bir altüst oluşa, şaşkınlığa neden olabilmektedir. Stirling de 1949 yılında karısıyla birlikte Sakaltutan ve Elbaşı'ya ilk gelişinde benzer bir deneyim yaşadığından bahsederdi. Claude Levi-Strauss'ın (1994, s. 56) ifadesiyle, bir insan olarak etnograf da bu tür deneyimlerden, çoğu kez de olumsuz olarak etkilenir. Fakat birlikte çalıştığımız o günlerde Paul'de artık bunu hissettirecek bir işaret görmedim. Daha çok, incelediği topluluğa karşı empatiye dayalı duygusal bir bağın oluştuğu bile seziliyordu. Bunun yanında, önemli olan onun çalışmasının kuramsal tartışmalara ve birikimlere olan katkısıdır. Üstelik Stirling'in Türkiye'nin modernleşme serüvenine tanıklık etmek gibi tarihi bir kişiliği yansıttığı da söylenebilir.

Neticede, bir akademisyen olarak zaman zaman öğrencilerimize bir köy çalışması önerdiğimizde "Hocam, köyden ne çıkacak?" dedikleri olurdu. İşte Paul Stirling böyle bir konuya 45 yılını vermişti. Türk Köyü ve sonraki çalışmalarıyla mikro yapılardan makro yapıları anlama yolunda bu tür çalışma yapacaklara bir araştırma modeli armağan etti.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma özgündür.

2. Etik Kurul İzni:

Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

3. Finansman/Destek:

Bu çalışma herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

4. Katkı Oranı Beyanı:

Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.

5. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

- AKTAN, O. (1978). Paul Stirling'in Türk Köyü Kitabı Üzerine. *Ulusal Kültür*, (2), 212-229.
- ATAY, T. (2016). Sunuş. R. Harmanşah ve Z. N. Nahya (haz.), *Etnografik Hikâyeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri* içinde (s. 9-15). İstanbul: Metis Yayınları
- CHILDS, W. J. (2017). *Yürüyerek Anadolu: Samsun-Halep, 1911-1912*. F. Tayanç ve T. Tayanç (çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- FINDIKOĞLU, Z. (2011). İngiltere'de Sosyal Antropolojinin Ellinci yılı ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 25 (1-2). <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifm/issue/826/9031> adresinden edinilmiştir. (İlk baskı 1965).
- http://era.antropology.ac.uk/Era_resources/EraStirling/background.html
- İNCİRLİOĞLU, E. O. (2016). Alanda Takım Çalışması: Yorumlama, Müzakere, Uzlaşma. R. Harmanşah ve Z. N. Nahya (haz.), *Etnografik Hikâyeler: Türkiye'de Alan araştırması Deneyimleri* içinde (s. 182-198). İstanbul: Metis Yayınları.
- KARPAT, K. H. (1997). Stirling, P. (ed.). Culture and Economy; Changes in Turkish Villages. The Eothen Press, 1993. in *Bibliotheca Orientalis*, LIV No 1/2, p. 259-262.
- LEVI-STRAUSS, C. (1994). *Hüzünlü Dönenceler*. Ö. Bozkurt (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- PALS, D. (2019). Toplumun “Kalbinin İnşası”: Edward Evan Evans-Pritchard. Ö. Akdağ (çev.). *Dokuz Din Kuramı* içinde (s. 391-437), M. Ulu ve Ö. Akdağ (çeviri ed.). Kayseri: Kimlik Yayınları.
- SHANKLAND D. & STIRLING, P. (1999). An Interview With Professor Paul Stirling, *Turkish Studies Association Bulletin*, Vol. 23, No. 1, pp. 1-23.
- STIRLING, P. (1965). *Turkish Village*, London: Weidenfeld and Nicholson.
- STIRLING, P. (1958). Religious Change in Republican Turkey, in *Middle East Journal*, Vol. 12, No. 4, pp. 395-408.
- STIRLING, P. (1985). *Request for Research Permission in Turkey*, University of Kent at Canterbury.
- STIRLING, P. (1986). Cycle domestique et partage du pouvoir dans les villages turcs. B. Kayser (ed.), *Les sociétés rural de la méditerranée* içinde (s. 76-85). Edisud.
- STIRLING, P. (1993). Growth and changes: Speed scale complexity. P. Stirling (ed.), *Culture and Economy: Changes in Turkish Villages* içinde (s. 1-16). The Eothen Press.
- WINKLER, W. H. (2015). *İki doktor bir yolculuk* (2. Baskı). Y. Varnalı (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

AN ETHNOGRAPHIC STORY: PAUL STIRLING AND TURKISH VILLAGE

 Abdulvahap TAŞTAN^a

Extended Abstract

Paul Stirling is known to be the first person to have done ethnographic field research in Turkey for his seminal work *Turkish Village* (1965), a classic in Turkish anthropology. Probably, he was also the only anthropologist to have researched the social structure, change and transformation in a Turkish village at this scale (1949-52, 1971, 1986, and 1993). Frequently, the question was raised pondering why Paul Stirling chose this area as his research site where he did fieldwork in full participation for a total of thirteen months during 1949-52. When he decided on a village that was away from urban influences, where Sunni Muslims lived and spoke Turkish, probably he followed his professor Evans-Pritchard's counsel about the significance of the tribal world of thought and the importance of studying small scale societies. Here, too, people who shared an agricultural culture were closed to the external World. Another reason he expressed for his choice, not entirely an academic one, was the fact that the area was close to Talas. I daresay that Stirling was always aware of the sensitivity of this issue and that's why he assiduously stated that his primary goal was academic and that he was committed to the principle of objectivity, when proposed to the University of Kent, where he was affiliated, and his research project for the restudy of the Kayseri villages in 1986. He believed that it was possible to implement the principle of objectivity to a great extent in Social Sciences, and that this framework could be used for developing policies to contribute to the welfare of humanity. Regarding his own research, he was convinced that his work and the following publications could be utilized for Turkey's benefit. Especially the Sakaltutan research was not restricted to those who currently lived within the village. Sakaltutan was a hometown of craftsmen, and part

---

^a Prof., Erciyes University, atastan@erciyes.edu.tr

of the population lived outside the village as a result of both internal and external migration. Stirling would visit one by one and talk to those Sakaltutan migrants living both in Turkey and abroad, in order not only to ensure the comprehensiveness of the research and make comparisons, but also to get hold of the dynamics of change. He meticulously underlined how attitudes gained in the process of cultural interaction reflected in behavior, in a way by means of re-socialization especially through internal and external migration. Here the main subjects of change were family structure, kinship relations, and differentiation in inter-family roles. According to him, significant changes had taken place in both the domain of material culture and on the basis of attitudes and values. As discussed in his later work, Paul considered changes and transformations as they related to economic development and modernization, and he assessed their determining effects in other realms of life. Paul regarded these changes as very important and sometimes he talked about them with expressions of surprise. The second area of research was the Elbaşı village, administratively connected to the town of Bünyan. In both areas, Paul would select the house of one of the prominent men in the village as his “headquarters.” He considered this as an opportunity to have more comfortable conversations with villagers from other household. For Paul’s fieldwork that led to the Turkish Village, using a “headquarters” had a functional utility in 1949 and 1950. After Turkish Village that presented Stirling’s initial research, his publications primarily gravitated towards identifying the dynamics of social and cultural change in his research areas and discussing them in a theoretical framework. Accordingly, there were three basic goals in the 1986 research project: To contribute to the theoretical discussions about the transformation of rural societies, to test various theoretical propositions concerning the industrialization process, and to leave a set of historical database to be utilized by the researchers of future generations. But more important than that is his contribution to the accumulation of knowledge and theoretical discussions in his area, with the information he obtained from the field. Moreover, I would say that Stirling represents a historical personality who has witnessed Turkey’s modernization adventure. I was tasked by Erciyes University in 1986, to participate in Paul Stirling’s anthropological field research in the Sakaltutan and Elbaşı villages of Kayseri, to guide and accompany him as an observer and a mihmandar. As a research assistant at the time, preparing my Master’s Thesis in the field of history of religions, working with Paul was a great opportunity for me. Raised in a culture where traditional education meant bookishness and theoretical reading, to be “at

---

the field” with him helped me gain significant life experiences. Paul conducted the research process like a maestro, with proficiency and courtesy. He esteemed the villagers to great effect and treated them as he was one of them to the extent that one would not feel that he was an outsider. In Paul’s person, I could observe the harmonious association of applied science and human dimension. My contribution to the academic field is about my association with him during that period.

Keywords: Anthropology, Paul Stirling, Turkish Village, Sakaltutan-Elbaşı, Kayseri.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work is original.

2. Ethics approval:

Not applicable.

3. Funding/Support:

This work has not received any funding or support.

4. Author contribution:

The author declares no one has contributed to the article.

5. Competing interests:

The author declares no competing interests.

